

Владика Николај

САН О СЛОВЕНСКОЈ РЕЛИГИЈИ

Сањан целог једног живота

Пружио се један широк, широк океан, код кога постоји само плима, без осеке. То је словенска земља.

Ваше се плиме плаши свет, Словени. Да ли је се ви плашите?

Океан има плиму, да се рашири, и осеку, да се удуби. А ви имате само плиму. Ваша ширина не одговара дубини. Да ли се ви плашите своје плиме, свога изливања и разливања, без удубљивања? Плашите ли се, да се ваш океан толико не излије у ширину, те да се претвори у бару?

Ваша је душа, велите, широка. Да; широка је и све се више шири. Ваша душа још чезне за обалама, које не може да сагледа.

Но кад ће душа ваша почети да чезне за дубином?

Једна зелена степа, на којој пасе бело стадо, привлачна је због своје ширине.

Један хладан бунар у пустињи, око кога пасе бело стадо, привлачна је због своје ширине.

Један хладан бунар у пустињи, око кога се купи сустао караван, привлачан је због своје дубине.

Но небо је привлачније и од степе и од бунара, јер има и ширину и дубину.

Не будите само широки као зелена степа, нити будите само дубоки као пустињски бунар. Будите широки и дубоки као небо. Удубљујте корито своје, удубљујте га ревносно, јер ако се у плићак разлијете, пресушићете.

Оно што је најјаче удубљује живот јесте – религија. Не наука, него религија. Наука је светњак, који ће ићи пред вама и пут вам осветљавати. – Не будите као луде девојке, које су своје светњаке заборавиле. – А религија је светлост, која ће бити унутра у вама грејући и осветљујући душу вашу. Будете ли имали светлост у себи, све ће бити светло око вас, и светњак који иде испред вас, светлиће вам с удвојеном светлошћу.

Не уметност, него религија. Јер религија је страхопоштовање пред универзалном уметношћу, која је свет, и сродничка веза између нас, малих уметника, и Онога, који је несравњив и недостижан Уметник. Кад уметност значи орођавање и кад је ћутљива, она је блиска религији, јер религија је орођавање и ћутање: орођавање са Васионом и ћутање пред Уметником Васионе. Кад религија даје инспирације уметности, она јој даје најшира и најпрозрачнија крила. Религија увек даје очи, уметност их често засењава. Уметност је или подређена ствар религији, или је сатира. И не економија, него религија. Јер економија вам може нахранити и однети тело, али не и душу. Човек живи од самог хлеба онда, кад хоће да буде несрећан. Јер је хлеб без религије бљутав и застаје у грлу.

Шта вреди оденути хладно тело, које душа не греје? Или шта вреди имати утопљено тело, ако у њему станује замрзнута душа? Религија чини сиромаштину богатом а богатство сиромашним. Економија је савлађивање и култивисање природе. Економија је дубоко орање. Религија је то исто у душевном животу. Многи премноги имају плитку економију и плитку религију. Но где су они, који дубоко ору?

То ви морате бити. Религија је најдубљи плуг. Тим плугом ви морате орати душу своју и душу свега у свету. Без тога плуга сте ви површњаци и плитко-орачи као многи пре вас и око вас.

Ваша религија мора имати три знака, по којима ће се познати: *светлост, саборност и апостолство*.

Светлост. Подигните очи своје ноћу к небу и пребројте сва она запаљена кандила, што се блистају и трепере пред лицем Вишњег. И осетите дубоко ћутање, које испуњава сав тај бескрајни олтар. Ћутљив етар около ћутљивих пламених језика! Једна свештена језа подићи ће вас, јер ћете сазнати оно, што се у галами дневној ратко сазнаје, – сазнаћете, да васиона сва стоји у нимбусу светиње. Свакодневне, ситне ствари чине вам се профане, али кад светиња уђе у душу вашу, и те ситне ствари стају под онај велики нимбус велике васионске светиње. Све ствари, крупне и ситне, прожима једна пријатељска, творачка електрина. Својим погладом додирује Бог све ствари, и оне трепере и светле, као жица коју додирне струја. Вечито Ћутљиви Чудотворац додирује *ништа* и из ништа постају *дела*. Све је ништа, што је од Бога недирнуто. Све је ништа, што стоји далеко од Бога.

Наука, далека од Бога, то је један гробљански музеј, пун мртвачких костију, везаних и прошивених златним концима.

Уметност, далеко од Бога, то је пигмејски непристојни гост, окренут леђима титанском домаћину, који га љубазно посматра и придржава.

Економија, далека од Бога, то је пуњење стомака и главе једном и истом храном. Све је ништа,

што је од Бога удаљено.

Подигните очи своје, и кад се душа ваша осети сама себи туђа, или кад јој се и најдаља сунца учине блиска и сродна, онда спустите очи своје, и погледајте земљу и све што је на земљи.

Гле, света је и земља и све што је на земљи! Гле, и блато је свето, јер из блата Бог прави слуге себи! Свети је човек, јер човек је највиши свештеник божији на земљи. Света је и животиња, јер се приноси Богу на жртву. Свети је и камен, јер служи за жртвеник Богу великоме. Свети је и ваздух, јер спроводи молитве од земље к небу. Свето је и рођење, и венчање, и умирање. Сунце непрестано гори као жртвеник пред Господом. Па гле и земља непрестано гори. Све на земљи гори и сагорева. Све што живи и што је мртво значи једно горење, једно сагоревање. И земља је дакле огњени жртвеник пред Богом као и сунце.

То сазнање свеопште светости зажећиће у срцима вашим свеопшту љубав. Профана љубав брзо пролази а љубав сакрална остаје. Сакрална љубав љуби Бога у сваком предмету своје љубави.

О љубави много говори свет, и под љубављу подразумева свашта. О љубави свештеној, на светлости заснованој, најмање свет говори. Ви ћете свету поверавати ту љубав. Ви ћете научити свет другчијем језику љубавном, као што ћете га научити друкчијем гледању ствари.

На визији свеопште светости ствари ви ћете засновати свеопшту љубав своју. Постаните визионери васионског олтара Божијег! Срж ствари је света. Постаните визионери електричне сржи ствари, и ви ћете бити наелектрисани и имаћете визију Највишега. И сила Највишега осениће вас, и дух свети доћиће на вас, зато и све, што се од вас роди и створи биће свето.

Светост је први знак, по коме ће се познати ваша религија.

Саборност је други.

Докле ће се ситнити велика Божија религија на секте?

Докле ће сектанти разоравати духовну грађевину Божију на земљи и тиме понижавати род људски?

Докле ви не почнете проповедати религију свету.

Докле ће човек од човека бегати у име Божије?

Докле ће малени створ – човек пљувати на светињу брата свог?

Докле ће се мржња једног олтара према другом олтару сматрати за службу Богу?

Докле ће храмови Божији бити испуњени хладним речима и хладним срцима?

Докле ће се људи не без срца и не без памети спасавати од секташке свађе о Богу на острво, које се зове Атеизам?

Дотле докле ви не дођете; докле ви не дођете и не прогласите саборну религију, која ће сабрати, и ујединити и од полу-људи учинити бого-људе.

Људи шапућу о саборности религије, а гласно се препиру о сектама.

Људи се не свађају о Богу, него о рукавицама Божијим.

Људе не дели вера у Бога, но вера у вештице.

Гордост, која долази од уображеног свезнања, исцепкала је и иситнила велику цркву Божију.

Једино спасавајуће цркве још нема; све су полуспавајуће. Ви ћете доћи и сазидати међу људима и међу народима цркву саборну, јединоспасавајућу. На вас се чека. У вас се гледа.

Ви ћете узети оно што је главно. У томе главноме људи ће моћи бити сагласни. А оно што је главно, оно и спасава. Оно што је главно оно стоји изнад греха и смрти. Чим се човек заврзе у споредности, зврзао је се у грех и у смрт.

Ви ћете показати сектантима далеки хоризонт света и они ће осетити озон, без кога се гуше у својим тескобним кривињарама.

Ви ћете сабрати браћу разједињену својом саборном религијом. Ви ћете избрисати границе међу људима, међу народима и расама, међу верама и филозофијама. Свачија вера наћи ће кедан тон на вашој харфи, и у свачију веру ви ћете унети по један звучан и дубок тон. Ваша религија треба да буде палата, под коју се може склонити и богат и убог, и философ и скодоуман. Ваша религија мора бити широка, да би сва племена земна могла наћи у њој најбоље своје духовно добро, и мора бити дубока, да би она могла запојити и најжедније душе, па ипак да не пресуши.

Саберите од философа оно што је најбоље у философији, и философи ће бити следбеници ваше ралигије.

Саберите од научника оно што је најистинитије у науци, и научници ће ценити вашу религију.

Саберите најздравију уметност, и ви сте сабрали уметније под кров религије.

Саберите сву правду у погледу поделе богатства земљинога међу браћом, и ви сте сабрали све гладне и жедне.

Саберите све оне, који се у маломе разилазе, а у великоме слажу, и ви сте сабрали све цркве и све секте.

Саберите све оне који су се рђаво познали и због рђавог познанства омрзли, и научите их боњем познанству и бољој љубави.

Саберите све народе и реците им, нека њихов патриотизам буде граница земљама али не и човечанској љубави и правди.

Ваш је позив да сабирате а не да расипате. Досад су *људи* и *народи* стварали културу. Сад треба да дође епоха, у којој ће *цео род људски* сабрано стварати. Добро је било и до сад, но од сад мора бити боље. Ви сте позвани ка најбољем. Култура, која ће бити сазидана под вашом звездом, биће врхунац моћи и памети људске. Најбољи свет међу световима биће онај који ви створите.

Светост је први знак ваше религије.

Саборност – други.

Апостолство – трећи.

Апостолство је убеђење и пожртвовање. Апостолство је дошло са Истока. Европа за њ није знала. И данас свако апостолство тражи светлости и топлоте на Истоку.

Погледајте од чега свет највише страда! Од заблудних и лењивих убеђења. Од заблудних фанатика и од лењивих доброжелатеља свет највише страда.

А после тога, од чега свет највише страда? Од притворних убеђења. Од лажних убеђивача; од полу-убеђених или квази-убеђених.

А после тога, од чега свет највише страда? Од хладних огњева. Од огњева, који су лепи за око, али нису добри за озеблу душу, јер су као насликани, те у себи ништа друго немају до само боју огња. Ладни огњеви то су многи премноги учитељи вере, који призивају свет на ватриште, на коме се ни они сами не умеју да огреју.

Апостолство је дошло са Истока. Данас *Запад* влада светом. Но доста је се живело у хладу западноме. Данас и сам Запад очекује ново апостолство са Истока. А ви сте на Истоку. Увек је сунце рађало на Истоку, а залазило на Западу. Сва су убеђења попуцала, и воља за

пожртвовањем усахнула. Чека се на вас, да дођете и кажете *нову реч*. Та нова реч мора бити реч религије. Не мислите на победу мачем, јер ко мачем победи, мачем може бити побеђен. Нити мислите на победу политиком, јер оно што је за старе било политика то је за младе неморал. Мислите једино на победу религијом. Та је победа трајна. Јер то је победа не над телима него над срцима.

Опуштена су срца у људи, у простих од простоте, у научених од науке. Ви треба да дођете и викнете свима: горе срца!

Убуђавиле се душе од песимизма ви треба да дођете са једним одморним и крепким ОПТИМИЗМОМ.

Философије су отишле у архиву, и људи на њих гледају са болом и презрењем као на много-столетну узалудну муку. Ви морате доћи са једном религиозном философијом, која ће бити разуман и природан основ једној општечовечанској култури.

Уметност је постала чудовишна. Болесна тежња за хипер- индивидуалними хипер-оригиналним произвела је уникум од ругобе, која треба да прослави лепоту по укусу савременом. Ви ћете морати рехабилитирати лепоту и оздравити оболели укус људи. Религија која религира уметника с Богом, и људима, и природом, може послужити овде као једини сигурни лек.

Економија је постала чудовишна. Један човек има више хране него милион његових ближњих. И док он један једе храну милиона других, милион других деле ручак једнога. Како ће један човек појести храну спремљену од Оца небеснога за милион синова његових? И како ће милион гладних најести се од ручка једног човека? Ви морате доћи са једном бољом економском правдом. Царство земаљско припада царству небесноме, нити се може одвојити оно од овога. У царству земаљскоме мора да влада сем земаљске и небесна правда, као што и у небесном царству није сасвим презрено земаљско мерило вредности. Правда небесна је љубав. Ви ћете унети ове небесне правде више међу људе и бићете чудотворци: моћи ћете са пет хлебова нахранити пет хиљада гладних. Јер пет хлебова и љубав чини више хране него пет хиљада хлебова и мржња. Но једино помоћу религије моћи ћете загрејати охладњела срца љубављу. Религијом, – јер љубав сачињава три четвртине религије.

Чудовишан је постао и брак. Гле, како је чудовишна постала ова најтешња веза међу смртнима! По првобитној заповести божијој човек у истини оставља оца свога и матер своју и лепи се жени својој, и бива *двоје једно тело*. Но људи су разумели једнострано Твоју заповест Господе! Ти ниси мислио на сједињење само тела него и душа. На то се заборавило, и тај заборав је несрећа света. Два топла тела са хладним душама онако се исто брзо одбијају како се и привлаче, јер онако брзо хладне како се и загревају.

Брак је постао облигатном досадом. Два пара очију, које су некад гоела страшћу при сусрету, доцније се при сусрету лено затварају, изражавајући тиме досаду и презрење.

Брак је постао неморалном ствари. Поред катедара на универзитету, са којих се излаже параграфска философија брака, и поред конзисторија, које стражаре над нераскидљивошћу брачне везе, и поред цркве, која брак освећује, брак је постао несвети. Човек без деце мрзи жену нероткињу. Човек с много деце презире жену нероткињу. Жена многороткиња да би избегла муке порођајне и презрење мужа, трује плод свој у уторби својој. Жена сујетна гуши у себи целу једну генерацију људску, да би облик тела свога сачувала. Жена везана санкционисаном везом за једног мужа, чезне за свима осталима, изузев свога мужа.

Злочин је мрзети жену нероткињу.

Злочин је презирати жену многороткињу.

Злочин је тровати плод свој у уторби својој.

Злочин је угушивати људска бића у себи ради задовољења своје сујете. А лаж је и сплетка вероломна чежња за другима, ван брачне оgrade, и модно маскирање ради других.

Зар брак није постао злочин?

Злочин и лаж, и гнездо сплетака, и извор лажи и досаде и најдубље одвратности тела од тела!

Је ли све то достојно озбиљне mine каноничара и стражарења од стране конзисторија, и освећења од стране цркве?

Заповеђено је: *рађајте се и множите и напуните земљу и владајте њоме.*

Човечији род је намножен и земља је напуњена људима. Да ли треба да престане рађање и множење? Не; јер човек још није завладао земљом.

Још је јача природа околу човека и у човеку од самог човека. Још се род људски мора множити. Културом се савлађује и облагорођава природа и свет материјални уздиже у свет духовни. Култура даје душу свакој ствари и повећава душу у човека. А култура потребује безброј слугу и аргата; потребује пренасељеност и стешњеност.

Потребно је дакле увек још сједињење тела. Но сједињење тела најодвратнија је и најпрезренија ствар на земљи без сједињења душа.

Ви ћете доћи, да осветите сав живот; ви ћете доћи да осветите везу из које се људи рађају. Над сваком таквом везом бди цео свод небесни и изричу своју санкцију вечност и бескрајност. Велика душа света присутна је томе догађају – јер почетак једног новог човека за васиону је почетак једног догађаја, једне нове драме, – како душа оних тела, која се сједињују да буде при

том одсутна.

Ви ћете, доћи да дате један истинитији смисао браку, једну правилнију дефиницију. Да ли се могу и душе венчавати? Да ли се могу и душе оплођавати? Ви ћете доћи да одговарате на ова питања.

Чудовишно је постало и васпитање. Целокупно садашње васпитање омладине заснива се на мисли: човек живи једино од хлеба. Три отровне биљке успевају бујно на тој основи:

себичност,

прождрљивост,

песимизам.

Прва је као булка, која под лепим црвенилом скрива убитачан отров.

Друга је као имела која на храсту лежи и непрекидно сиса.

Трећа је као брашњаво-сива гљива, која у тами и влази води свој отровни живот.

Да природа ипак боље негује своју децу него људи своју. Природа упућује биљке да расту једним делом у земљу, а другим ка сунцу. Људи данашњи упућују своју децу да расту само у земљу. Зато су тамни и земљани многи – премноги. Мало је деце сунца.

Ви ћете доћи, да све људе учините децом сунца. Ви ћете поставити васпитање новог човечанства на мисли, да човек не живи од хлеба једино, и за хлеб једино. Ви ћете упутити ново човечанство да расте навише ка светлости, ка Богу.

Ви ћете поставити васпитању за циљ не самоодржање и борбу та опстанак, – не ове мачје и горилске циљеве – но хероизам. Самоодржање и борбу за опстанак проповедају најтупљи и најплашљивији апостоли који се не усуђују да учине ниједан корак напред. Јер самоодржање и борба за опстанак то је почетна тачка. Хероизам је крајња тачка. Крајњој тачки траба јурити а не стојати на почетној.

Себичност је мати страха. Ви ћете васпитати једно бестрашно покољење, коме ће слобода бити атмосфера целе душе.

Прождрљивост је мати болести. И сувише је земља дуго била болница. Ви ћете бити доносиоци здравља. Ви ћете уништити узрок болести и ових више неће бити. Једно здраво човечанство у изгледу је да дође с вама, да буде слуга Бога, само Бога, и кроз Бога господар земље.

Песимизам је још неизведено решење на самоубиство. Хиљаде људских глава посведневно испуњене су тим решењем. Ви ћете доћи као спасиоци оних, који на ивици стоје, и као непреходна препрека онима, који су се ка тој ивици упутили.

И култ је постао чудовишан. То је гардероба, која је сувише заклонила Господара. То је призма кроз коју треба да се види Бог, но која је замућена, те слабе очи људске не прозиру кроз њу, него се задржавају на њој као на самом божанству. Један комад метала и један краичак хаљине цени се ценом која само Богу припада. Један свештени обред не сматра се као нова веза с Богом, нова обавеза према Богу, него као одужење Богу једног неодложног дуга.

Кад суштина вере потоне у култ, те се не види више од овога, тад се радују сујеверни и неверни. Сујеверни се радују томе, јер не морају да лупају главу и траже суштину иза спољнег пута, а неверни се радују јер им је тад лакше критиковати веру Божију и глумити се над неразумљивом глумом.

Култ је дивна ствар. Цела је култура на крају крајева култ Богу. Тај култ стварају и врше и они који верују и они који не верују, – свесно и несвесно, вољно и безвољно.

Цела је људска култура култ Богу, но диван је и нарочити, уметнички устројени и свесно обављени церемонијални култ, – само кад је у њему што више смисла, што истинитије топлине душевне и што узвишеније лепоте.

Ви ћете донети нови култ свету. Ваша култура биће један култ Богу. Но ви ћете, сем тога, донети и нарочити култ, који ће бити искрен као наука, леп као уметност, узвишен као Бог, и простран као душа свих синова Небесног Оца.

Пружио си један широк океан, код кога постоји само плима, без осека. То је словенска земља.

Ви сте Словени, сфинкс за остале расе и народе. Ви још нисте разговетно проговорили. Кад год сте почињали да говорите преко своји највећих синова, ви сте долазили у екстазу и постајали сте неразумљиви за свет, и разливали сте се у сузе за пониженим и увређеним у свету, за најмањим и најситнијим, за бедним и Божијим људима. Ваше најгенијалније речи завршене су сузама и јецањем.

Ко сте ви? Пита вас свет.

Једни вас се плаше, други вас презиру, а трећи су још у недоумици, да ли да вас се плаше, да ли да вас презиру.

Ви сте најмлађи брат европских раса. Једни додају: и *најлуђи*. Но томе „најлуђем“ сину дао је Отац у наслеђе највећу земљу. Да ли за то што је он најлуђи или пак зато што Отац има у њему особито поверење?

Ви се помањате тек иза горе. Ви сте још зора. Какав дан носите?

Доста је било облачног и туробног времена. Донесите ведрину и топлину! Нека све очи, које вас погледају, буду светле, и сва лица осмехнута.

Нека Бог иде пред вама, и нека се Син Божији носи над вама у сјају и слави!

Бога хоће свет. Ако Бога имате, онда ћете имати шта донети свету, и имаћете ради чега и излазити на позорницу историје.

Ко сте ви? Пита вас свет.

Одговорите најпре себи. Не будите сфинкс за себе. Удубите погед свој у себе. И не одговарајте све док се не осетите религиозним. Ако ћете чекати то и хиљаду година, – не одговарајте. А кад се осетите испуњеним Богом, кад пламени дух религије обузме срца ваша и мозак, тада одговорите и себи другима пламеним језиком:

– Ми смо најмлађе и најнедостојније слуге Божије, које Бог посла у свет ради спасења свих људи.